VROUWENRAAD

IEDEREEN FEMINIST

ZWANGERSCHAP VOOR EEN ANDER

Oktober 2026

Nederlanstalige Vrouwenraad vzw
Middaglijnstraat 10 - 1210 Brussel
+32 (0)2/229 38 19
info@vrouwenraad.be
www.vrouwenraad.be

IBAN BE66 0010 6922 5643
BIC GEBABEBB
ON 0414.294.522
RPR Nederlandstalige ondernemingsrechtbang Brussel

Inleiding

Zwangerschap voor een ander (ZVA)[1] is een maatschappelijk, juridisch en ethisch complex onderwerp. Hoewel deze praktijk reeds voorkomt in België, bestaat vandaag geen wettelijk kader hieromtrent. Daardoor worden ZVA-trajecten begeleid binnen een beperkt aantal fertiliteitscentra die elk hun eigen procedures en selectiecriteria hanteren. Ook op het vlak van afstamming, sociale zekerheid, begeleiding en de erkenning van buitenlandse trajecten bestaat er momenteel rechtsonzekerheid.

Tegelijk groeit de maatschappelijke en politieke aandacht voor zwangerschap voor een ander. Meer mensen willen een beroep doen op deze praktijk, terwijl beleidsmakers, zorgverleners, onderzoekers en middenveldorganisaties zoeken naar een evenwicht tussen de rechten en belangen van alle betrokkenen. Het Federaal Regeerakkoord 2025 – 2029 voorziet bovendien dat de regering werk maakt van een wettelijke regelgeving hierrond. Daarmee erkent de federale regering de nood aan een juridisch kader. In juni 2026 werd bovendien een politieke deadline naar voren geschoven, met name tegen 1 december 2026 moet een wetsvoorstel op de ministerraad voorgelegd worden. Tegen deze achtergrond staan fundamentele vragen centraal over zelfbeschikking, afstamming, bescherming tegen uitbuiting, kinderrechten en de rol van de overheid.

Het gebrek aan regelgeving biedt vandaag onvoldoende bescherming aan draagpersonen, kinderen en wensouder(s). Daarnaast creëert het verschillen in praktijken, begeleiding en toegang tot zwangerschap voor een ander. Ook kan het ertoe leiden dat wensouder(s) uitwijken naar buitenlandse trajecten, waarbij minder garanties bestaan over de bescherming van de betrokkenen en de omstandigheden waarin het traject plaatsvindt.

Dit standpunt vertrekt vanuit de overtuiging dat een duidelijk wettelijk kader noodzakelijk is. Daarbij staat de bescherming van de meest kwetsbare betrokkenen, met name het kind en de draagpersoon centraal. Tegelijk moet een toekomstig kader ook aandacht hebben voor de rechten en belangen van wensouder(s). Mensenrechten, vrouwenrechten, kinderrechten, autonomie, menselijke waardigheid, sociale bescherming, de erkenning van reproductieve zorgarbeid, de gelijkheid van familievormen en het voorkomen van misbruik, uitbuiting en instrumentalisering vormen daarbij belangrijke uitgangspunten.

In dit standpunt licht de Vrouwenraad eerst de uitgangspunten en haar visie op solidair zwangerschap voor een ander toe. Vervolgens formuleren we aanbevelingen voor een toekomstig wettelijk kader rond ZVA. Daarbij komen onder meer de bepalingen binnen solidair zwangerschap voor een ander, laag- en hoogtechnologisch ZVA, zelfbeschikking van draagpersonen, toegangscriteria, begeleiding, juridische overeenkomst, afstamming, sociale zekerheid, de rol van fertiliteitscentra, een verbod op reclame en wervende praktijken vanuit overheden en organisaties, bescherming tegen uitbuiting, de nood aan verder wetenschappelijk onderzoek, een instantie gespecialiseerd in ZVA, een kader voor buitenlandse trajecten en een internationaal kader aan bod. Het doel is te komen tot een regelgeving die rechtszekerheid biedt, de autonomie van betrokkenen respecteert en de bescherming van kinderen en draagpersonen centraal stelt.

[1] De Vrouwenraad verstaat onder ‘zwangerschap voor een ander’ (afgekort ZVA) de praktijk waarbij een persoon zwanger wil worden of zwanger is voor wensouder(s). De persoon die deze zwangerschap wil dragen, draagt, of heeft gedragen, wordt in dit standpunt aangeduid als ‘draagpersoon’.

Voor personen die een zwangerschap voor een ander dragen, bestaan diverse benamingen, zoals draagmoeder, draagvrouw*, draagouder, draagpersoon, draagzwangere en surrogaat(zwangere). Geen enkele term omvat alle ervaringen, perspectieven en gevoeligheden rond dit onderwerp. De Vrouwenraad kiest voor ‘draagpersoon’ na afweging van verschillende criteria, waaronder respect voor de betrokken persoon, de lichamelijke realiteit van zwangerschap, inclusiviteit, begrijpelijkheid, herkenbaarheid, en de historische context van vrouwen- en reproductieve rechten. Hoewel ook de term ‘draagpersoon’ beperkingen kent, beschouwen we die als de meest evenwichtige keuze. Tegelijk blijven we openstaan voor verdere reflectie over passende terminologie.

Inhoud

Uitgangspunten standpunt 4

Solidair zwangerschap voor een ander 4

Aanbevelingen 5

- Prioritaire aanbevelingen 5
- Solidair zwangerschap voor een ander en vergoedingen voor de draagpersoon 6
- Hoog- en laagtechnologisch zwangerschap voor een ander 7
- Maximale zelfbeschikking draagpersoon 8
- Uniforme criteria voor deelname aan ZVA-traject 8
- Begeleiding op medisch, juridisch en psychologisch vlak 10
- ZVA-overeenkomst en afsprakenkader 11
- Afstamming 13
- Sociale zekerheid afgestemd op een ZVA-traject 14
- Erkenning en transparantie fertiliteitscentra 15
- Verbod op reclame en werving rond zwangerschap voor een ander 16
- Meer wetenschappelijk onderzoek 17
- Bevoegde instantie voor zwangerschap voor een ander 17
- Duidelijk kader voor buitenlands zwangerschap voor een ander 18
- Samenwerking Europees/internationaal kader 19
- Uitbuiting voorkomen 19

Bijlage 1: Minimumlijst van vergoede/terugbetaalde onkosten van de draagpersoon 21

Uitgangspunten standpunt

De Vrouwenraad vertrekt voor zijn visie op zwangerschap voor een ander (ZVA) vanuit een aantal uitgangspunten die het ethisch kader van dit standpunt vormen. Ze zijn niet alleen een **leidraad voor onze aanbevelingen**, maar geven ook weer welke waarden of principes centraal moeten staan binnen **de praktijk, het beleid en het regelgevend kader** rond zwangerschap voor een ander. Binnen onze visie gaat bijzondere aandacht uit naar de bescherming van de meest kwetsbare actoren binnen een ZVA-traject, met name het kind en de draagpersoon, zowel in België als in het buitenland.

De volgende uitgangspunten moeten steeds gerespecteerd en prioritair gewaarborgd worden: (1) respect voor **mensenrechten**, (2) respect voor de **rechten van vrouwen***, (3) respect voor de **rechten van kinderen**, (4) **maximale autonomie** / persoonlijke vrijheidsrechten, (5) inherente **menselijke waardigheid**, (6) **voorkomen** van **instrumentalisering** van vrouwen* en zwangeren, (7) **voorkomen** van **misbruiken**, (8) **sociale bescherming**, (9) erkenning van **reproductieve zorgarbeid** en (10) gelijkheid van **familievormen en non-discriminatie**.

Solidair zwangerschap voor een ander

De Vrouwenraad pleit voor een model van solidair zwangerschap voor een ander. Deze visie vertrekt vanuit een **dubbele solidariteitsgedachte**. De eerste vorm van solidariteit ligt in de **vrijwillige keuze en inspanning** van een draagpersoon **om een kind te dragen voor de wensouder(s).** De tweede vorm omvat de **erkenning, waardering en ondersteuning van de reproductieve zorgarbeid**[2] van de draagpersoon door de wensouder(s), de overheid, het beleid en de samenleving als geheel. Solidair ZVA verenigt deze twee vormen van solidariteit binnen één kader.

ZVA is een bijzondere vorm van reproductieve zorgarbeid. Een draagpersoon doorloopt een zwangerschap en bevalling ten behoeve van wensouder(s) en neemt daarbij medische risico's, fysieke belasting, tijdsinvestering en gevolgen voor het dagelijks leven op zich. Deze **inspanningen mogen niet onzichtbaar blijven**. De erkenning van reproductieve zorgarbeid maakt zichtbaar welke bijdrage de draagpersoon levert en onderstreept de maatschappelijke waarde van zorg, tijd en lichamelijke inzet.

Die erkenning mag echter niet leiden tot commercialisering. **Financiële winst mag nooit de drijfveer zijn om draagpersoon te worden.** De rechten en het welzijn van de draagpersoon, wensouder(s) en het kind, evenals de solidariteit tussen alle betrokkenen, moeten centraal staan bij ZVA. Daarom **verwerpt de Vrouwenraad commercieel zwangerschap voor een ander**. Tegelijk mag een draagpersoon geen financieel nadeel ondervinden door het engagement. Daarom moet deze persoon recht hebben op een **volledige terugbetaling van de onkosten** die rechtstreeks verband houden met het ZVA-traject. Daarnaast moet een **redelijke vergoeding mogelijk zijn** als erkenning van de tijdsinvestering, de fysieke belasting, de medische risico's en de impact van het traject op het dagelijks leven van de draagpersoon. Deze vergoeding is geen betaling voor het kind of de zwangerschap zelf en moet duidelijk begrensd blijven. Ook moet de financiële vergoeding steeds ondergeschikt blijven aan de solidariteitsgedachte die aan het traject ten grondslag ligt. Op die manier combineert solidair ZVA de erkenning voor de bijdrage van de draagpersoon met bescherming tegen commercialisering en uitbuiting.

Kortom, solidair zwangerschap voor een ander vertrekt vanuit de overtuiging dat solidariteit en (financiële) erkenning hand in hand kunnen gaan. Het model erkent de vrijwillige keuze van een draagpersoon om een kind te dragen voor wensouder(s), zonder de inspanningen, risico's en zorgarbeid die daarmee gepaard gaan uit het oog te verliezen. Zo creëert deze visie ruimte voor een ZVA-traject dat gestoeld is op wederzijds respect, bescherming van alle betrokkenen en het belang van het kind, terwijl commercialisering en uitbuiting expliciet worden uitgesloten.

[2] Reproductieve zorgarbeid omvat alle onbetaalde en betaalde arbeid die (1) nodig is om het dagelijks leven in stand te houden en (2) die ervoor zorgt dat er nieuwe mensen bijkomen en dat bestaande mensen verzorgd worden. Enkele voorbeelden hiervan zijn zwangerschap, geboorte, opvoeding, zorgverlening en huishoudelijk werk. Deze arbeid is essentieel voor het functioneren van de samenleving, maar wordt vaak onvoldoende gewaardeerd.

Aanbevelingen

De Vrouwenraad **pleit voor een wettelijk kader rond zwangerschap voor een ander in België**. Een dergelijke regelgeving moet rechtsbescherming en kwaliteitsvolle begeleiding voor alle betrokkenen garanderen. Daarnaast kan het wensouders ontmoedigen om een buitenlands ZVA-traject of een niet-gereguleerd en onbegeleid traject te doorlopen. Zo draagt een wettelijk kader bij aan de **bescherming van de draagpersoon en het kind,** en helpt het **commercialisering van zwangerschap voor een ander tegen** te gaan. Bij de uitwerking ervan moet ook rekening gehouden worden met de **mensenrechtenverdragen**, waaronder het VN-kinderrechtenverdrag.

In dit standpunt formuleert de Vrouwenraad **aanbevelingen rond vijftien thema's** die verband houden met zwangerschap voor een ander. Al deze aanbevelingen zijn relevant voor de uitwerking van een toekomstig kader inzake ZVA. Daarnaast schuift de Vrouwenraad **tien prioritaire aanbevelingen** naar voren die bijzondere aandacht verdienen bij de vorming van de wetgeving. In deze aanbevelingen gaat bijzondere aandacht uit naar de bescherming van de meest kwetsbare betrokkenen binnen een ZVA-traject, met name het **kind en de draagpersoon.**

Prioritaire aanbevelingen

Een wettelijk kader rond zwangerschap voor een ander moet minimaal voldoen aan onderstaande aanbevelingen:

1. **Verbied commercieel** zwangerschap voor een ander.
2. Neem wettelijke maatregelen om **uitbuiting** binnen ZVA te **voorkomen**.
3. Waarborg dat de **zelfbeschikking van de draagpersoon absoluut** is en niet contractueel kan worden ingeperkt.
4. Waarborg dat de draagpersoon **autonoom kan beslissen om de zwangerschap af te breken**.
5. Beperk zwangerschap voor een ander tot wensouder(s) die om **medische of biologische redenen** geen kind kunnen krijgen via een eigen zwangerschap.
6. Laat zowel **hoog- als laagtechnologisch ZVA-trajecten** toe die uitsluitend begeleid worden door geaccrediteerde fertiliteitscentra.
7. Verplicht fertiliteitscentra om **medische, psychologische en juridische begeleiding** aan te bieden **vóór, tijdens en na het ZVA-traject.**
8. Verplicht de wensouder(s) en de draagpersoon een **juridisch bindende ZVA-overeenkomst** af te sluiten die door de **familierechtbank** wordt bekrachtigd.
9. Leg het juridisch ouderschap vooraf vast in de ZVA-overeenkomst, maar laat de overdracht ervan pas plaatsvinden na de geboorte. Zo **blijft de draagpersoon de juridische ouder tijdens de zwangerschap en bevalling.**
10. Garandeer de **terugbetaling van de onkosten** van de draagpersoon.

Solidair zwangerschap voor een ander en vergoedingen voor de draagpersoon

Een wettelijk kader rond zwangerschap voor een ander (ZVA) biedt de kans om deze praktijk op een ethische, transparante en menswaardige manier vorm te geven. Daarbij moeten de rechten en belangen van de draagpersoon, het kind en de wensouder(s) worden beschermd, terwijl de reproductieve zorgarbeid van de draagpersoon de nodige erkenning krijgt. Daarom pleit de Vrouwenraad ervoor om de **regelgeving te baseren op de visie van solidair zwangerschap voor een ander.** Dit vereist onder meer een duidelijke regelgeving voor de terugbetaling van kosten en een geplafonneerde en geüniformiseerde financiële vergoeding voor de geleverde reproductieve zorgarbeid, zonder dat ZVA een commerciële activiteit wordt. **Commercieel zwangerschap voor een ander moet verboden blijven.**

Het eerste uitgangspunt is dat een draagpersoon **geen financieel nadeel** mag ondervinden door het engagement. Alle kosten die rechtstreeks verband houden met het ZVA-traject moeten daarom volledig worden terugbetaald. Het gaat onder meer om kosten voor fertiliteitsbehandelingen, inkomstenverlies, medische zorg, verzekeringen, juridische ondersteuning, psychologische begeleiding, prenatale en postnatale zorg, verplaatsingen en andere uitgaven die rechtstreeks voortvloeien uit de zwangerschap. Deze kosten moeten wettelijk worden verankerd in een minimumlijst van verplicht terugbetaalde uitgaven. ZVA moet daarbij, waar mogelijk, binnen de bestaande sociale zekerheid behandeld worden zoals elke andere zwangerschap. Overheden, mutualiteiten, werkgevers en andere actoren moeten daarom tussenkomen volgens de bestaande regelgevingen. Enkel de kosten waarvoor geen of slechts gedeeltelijke tussenkomst bestaat, worden gedragen door de wensouders.

Het tweede uitgangspunt is dat draagpersonen een **geplafonneerde en geüniformiseerde vergoeding** moeten krijgen als erkenning van hun tijdsinvestering, fysieke belasting, medische risico's en impact op het dagelijks leven. Deze vergoeding is geen betaling voor het kind of voor de zwangerschap zelf en mag geen financiële incentives creëren om een ZVA-traject aan te gaan. Hetzelfde principe geldt voor eventuele geschenken van wensouder(s) aan de draagpersoon, die binnen redelijke grenzen moeten blijven. De concrete modaliteiten van zowel de vergoeding als eventuele geschenken worden idealiter uitgewerkt door een multidisciplinair ethisch comité.

De Vrouwenraad vraagt:

- Ontwikkel een **wetgevend kader dat vertrekt vanuit solidair zwangerschap voor een ander. Verbied hierin commercieel ZVA.** Implementeer ernaast de aanbevelingen vanuit dit standpuntdossier.
- Erken zwangerschap voor een ander als een vorm van reproductieve zorgarbeid.
- Omtrent de sociale zekerheid moeten de overheid, mutualiteiten, werkgevers en OCMW's ZVA behandelen zoals een andere zwangerschap. De draagpersoon en wensouder(s) moeten een beroep kunnen doen op het sociaal vangnet dat geldt voor andere zwangere of bevallen personen.
- Stel een **wettelijke minimumlijst op van kosten die volledig vergoed/terugbetaald moeten worden aan de draagpersoon.** De overheid komt daarbij tussen voor de kosten waarvoor zij ook bij een andere zwangerschap tussenkomst voorziet. Kosten die niet of slechts gedeeltelijk door de overheid worden gedekt, moeten door de wensouder(s) worden terugbetaald aan de draagpersoon. De lijst omvat onder meer volgende kosten: (1) fertiliteitstraject, (2) inkomstenverlies, (3) geneesmiddelen, medische hulpmiddelen en medisch materiaal, (4) verzekeringen, (5) hospitalisatiekosten, (6) juridische bijstand, (7) psychologische begeleiding, (8) diensten van een verloskundige of doula, (9) prenatale zorg, (10) postpartumzorg, (11) verplaatsingen, (12) zorg van personen ten laste of huisdieren, (13) voeding, (14) zwangerschapsbenodigdheden, (15) telecommunicatie en (16) voorbereidende en ondersteunende cursussen. In bijlage 1 staat er bij diverse aspecten van de minimumlijst meer uitleg over de soort kost.
- Voorzie een regelgeving waarbij draagpersonen, bovenop de vergoede/terugbetaalde onkosten, een **geplafonneerde en geüniformiseerde vergoeding** ontvangen als erkenning van hun reproductieve zorgarbeid. De modaliteiten hiervan worden uitgewerkt door een multidisciplinair ethisch comité.

- Raad af dat wensouders geschenken geven aan draagpersonen. Leg hierbij ook een redelijk bedrag vast dat niet overschreden mag worden zodat financiële motieven geen rol kunnen spelen binnen ZVA-trajecten.

Hoog- en laagtechnologisch zwangerschap voor een ander

Momenteel begeleiden Belgische fertiliteitscentra alleen hoogtechnologisch zwangerschap voor een ander (ZVA). Daarbij bestaat er geen genetische band tussen de draagpersoon en het kind. Via in-vitrofertilisatie (IVF) creëert het fertiliteitscentrum embryo's vanuit eicellen of zaadcellen van wensouders of donors. In tegenstelling tot hoogtechnologisch ZVA, wordt bij laagtechnologisch ZVA wel de eicellen van de draagpersoon gebruikt. Via kunstmatige inseminatie (KI) worden zaadcellen van de wensouder of een donor in de baarmoeder van de draagpersoon geplaatst om de eicel te bevruchten. Dit zorgt voor een genetische band tussen de draagpersoon en het kind. **De Vrouwenraad vindt dat zowel hoog- als laagtechnologisch zwangerschap voor een ander mogelijk moeten zijn binnen het wettelijk kader.**

Een beperking tot hoogtechnologisch zwangerschap voor een ander creëert immers onnodige medische, praktische en financiële drempels. IVF is een ingrijpender en medisch intensiever traject voor zowel de draagpersoon als voor de persoon wiens eicellen gebruikt worden. KI is daarentegen minder belastend, houdt minder risico's in en vereist geen eiceldonor. Bovendien is laagtechnologisch ZVA minder complex en goedkoper, waardoor het traject voor meer mensen toegankelijk is. Voor wensouders kan het ook een oplossing bieden wanneer hoogtechnologisch ZVA niet haalbaar of wenselijk is, bijvoorbeeld om financiële redenen of omdat de wensouder(s) geen eiceldonor vinden. Mits voldoende informatie en begeleiding moeten draagpersonen en wensouders bovendien zelf kunnen kiezen welk traject het best aansluit bij hun wensen en situatie. Wanneer laagtechnologisch zwangerschap voor een ander wettelijk wordt uitgesloten, bestaat bovendien het **risico dat wensouders uitwijken naar het buitenland of kiezen voor niet-gereguleerde en onbegeleide trajecten**. In dergelijke situaties kan België minder bescherming bieden aan de betrokkenen.

Een vaak aangehaald argument tegen laagtechnologisch zwangerschap voor een ander is de genetische band tussen de draagpersoon en het kind. Dit zou leiden tot meer emotionele of juridische complexiteit. De beschikbare wetenschappelijke literatuur biedt hiervoor echter weinig aanwijzingen. Uit Nederlands onderzoek[3] blijkt dat draagpersonen de overdracht van het kind aan de wensouders doorgaans niet als moeilijk ervaren, aangezien dit vanaf het begin de bedoeling van het traject is. Daarnaast vond een Britse longitudinale studie[4] geen aanwijzingen dat laagtechnologisch ZVA tot meer problemen leidt in de relatie tussen draagpersoon, wensouders en kind. De studie wees zelfs aan dat de draagpersoon een sterkere band met het kind voelde bij hoogtechnologisch dan bij laagtechnologisch ZVA. De Vrouwenraad is daarom van mening dat de aanwezigheid van **een genetische band op zichzelf geen reden is om laagtechnologisch zwangerschap voor een ander uit te sluiten. Zowel hoog- als laagtechnologisch trajecten moeten mogelijk zijn met dezelfde kwaliteitsvereisten, beschermingsmaatregelen en begeleidingsvoorwaarden voor alle betrokkenen.**

[3] Van Der Zon, K., & Smeets, D. (2022). *Het Gedragen Kind: Prevalentie en Praktijk van Draagmoederschap in Nederland*. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-1166121.pdf

[4] Jadva, V., Murray, C., Lycett, E., MacCallum, F., & Golombok, S. (2003). Surrogacy: the experiences of surrogate mothers. Human Reproduction, 18(10), 2196–2204. https://doi.org/10.1093/humrep/deg397; Jadva, V., Imrie, S., & Golombok, S. (2014). Surrogate mothers 10 years on: a longitudinal study of psychological well-being and relationships with the parents and child. Human Reproduction, 30(2), 373–379. https://doi.org/10.1093/humrep/deu339; Imrie S, Jadva V. (2014). The long-term experiences of surrogates: relationships and contact with surrogacy families in genetic and gestational surrogacy arrangements. Reproductive BioMedicine Online. doi: http://dx.doi.org/10.1016/j.rbmo.2014.06.004.

De Vrouwenraad vraagt om **hoog- als laagtechnologisch zwangerschap voor een ander mogelijk** te maken binnen een wettelijk kader, waarbij beide trajecten **uitsluitend via erkende fertiliteitscentra** kunnen worden opgestart en aan dezelfde voorwaarden, kwaliteitsvereisten en waarborgen onderworpen zijn.

Maximale zelfbeschikking draagpersoon

Het recht tot zelfbeschikking van de draagpersoon is absoluut en kan tijdens het ZVA-traject niet ondermijnd worden. Het engagement om een kind te dragen voor wensouder(s) doet geen afbreuk aan de zelfbeschikking, fundamentele rechten, lichamelijke integriteit en autonomie van de draagpersoon. Daarom mogen afspraken die in het kader van een ZVA-traject gemaakt worden (zie aanbevelingen rond 'ZVA-overeenkomst en afsprakenkaderZVA-overeenkomst en afsprakenkader') het **beslissingsrecht van de draagpersoon over het eigen lichaam, de gezondheid of de zwangerschap** nooit beperken. Dit omvat ook het recht om, binnen het geldende wettelijk kader, autonoom te beslissen over een **vrijwillige zwangerschapsafbreking**. Deze beslissing maakt de draagpersoon zelf, zonder inspraak van de wensouder(s) of het fertiliteitscentrum. Vanuit wederzijds respect en transparantie is het wel belangrijk dat de betrokken partijen hierover zo snel mogelijk worden geïnformeerd.

De Vrouwenraad vraagt:

- Het recht op **zelfbeschikking** van de **draagpersoon** is **absoluut** en kan niet ondermijnd worden tijdens het ZVA-traject.
- De zwangere behoudt het **recht om de zwangerschap af te breken** en maakt deze keuze autonoom zonder inspraak van de wensouder(s) of het fertiliteitscentrum.

Uniforme criteria voor deelname aan ZVA-traject

Momenteel bestaat er in België geen wettelijk kader dat bepaalt wie in aanmerking komt voor een ZVA-traject. Fertiliteitscentra hanteren daarom hun eigen criteria, wat kan leiden tot verschillen tussen centra, rechtsonzekerheid en mogelijke discriminatie. De Vrouwenraad pleit voor **uniforme en transparante selectiecriteria die gelden voor alle geaccrediteerde fertiliteitscentra**. Deze criteria moeten een evenwicht nastreven tussen de maximale zelfbeschikking en autonomie van de draagpersoon, de bescherming van alle partijen, non-discriminatie op basis van gezinssamenstelling en het voorkomen van misbruik en instrumentalisering.

Criteria voor alle betrokkenen

De Vrouwenraad vindt dat zowel de draagpersoon als de wensouder(s) aan bepaalde gemeenschappelijke voorwaarden moeten voldoen om een ZV-traject op te kunnen starten. Zo moeten de draagpersoon en de wensouder(s) **aangesloten zijn bij een mutualiteit in België en onder de Belgische sociale zekerheid vallen**. Hierdoor hebben ze toegang tot de sociale zekerheid tijdens het traject en zijn ze beschermd bij medische kosten of complicaties.

Daarnaast moeten de draagpersoon en (minstens één van de) wensouder beschikken over de **Belgische nationaliteit of een duurzaam verblijfsrecht in België en gedurende het volledige traject hun gewone verblijfplaats[5] in België hebben**.

[5] De 'Wet van 16 juli 2004 houdende het Wetboek van internationaal privaatrecht' verstaat onder de 'gewone verblijfplaats' van een natuurlijk persoon het volgende: "de plaats waar een natuurlijke persoon zich hoofdzakelijk heeft gevestigd, zelfs bij afwezigheid van registratie en onafhankelijk van een verblijfs- of vestigingsvergunning; om deze plaats te bepalen, wordt met name rekening gehouden met omstandigheden van persoonlijke of professionele aard die duurzame banden met die plaats aantonen of wijzen op de wil om die banden te scheppen" (art. 4.).

Deze voorwaarde sluit aan bij bestaande principes uit het Belgische familie- en internationaal privaatrecht. Voor verschillende familierechtelijke kwesties, waaronder afstamming, wordt de bevoegdheid van Belgische rechtbanken gekoppeld aan de gewone verblijfplaats of nationaliteit van de betrokkenen. Hierdoor zijn deze criteria noodzakelijk. Bovendien bevordert de gewone verblijfplaats in België de continuïteit van medische, psychosociale en juridische begeleiding. Ze maakt het eenvoudiger voor de draagpersoon en wensouder(s) om nauw betrokken te blijven bij het traject. Dit komt zowel de kwaliteit van het traject als het welzijn van alle betrokkenen ten goede. Ook kan deze voorwaarde bijdragen aan het voorkomen van misbruik, mensenhandel en ZVA-toerisme.

Als laatste wenst de Vrouwenraad dat er een **wettelijk vastgelegde minimumleeftijd** geldt voor de draagpersoon en (ten minste één van) de wensouder(s). Een ZVA-traject kan verregaande gevolgen op medisch, juridisch en emotioneel vlak hebben. De concrete leeftijdsgrens wordt best bepaald op basis van advies van een multidisciplinair ethisch comité.

Criteria voor wensouders

Zwangerschap voor een ander moet enkel bedoeld zijn voor wensouders die om **medische of biologische redenen geen kind kunnen krijgen via een reguliere zwangerschap.** ZVA moet worden beschouwd als een traject dat pas overwogen wordt wanneer andere mogelijkheden tot zwangerschap ontbreken. Hierbij laten we andere vormen van ouderschap zoals adoptie of pleegzorg buiten beschouwing. De Vrouwenraad wil vermijden dat zwangerschap voor een ander wordt ingezet om redenen die geen verband houden met een medische of biologische noodzaak, zoals comfort-, carrière-, of esthetische overwegingen.

Criteria voor de draagpersoon

Sommige landen en fertiliteitscentra vereisen momenteel dat een draagpersoon reeds een eigen kind heeft of geen kinderwens meer heeft. In een degelijk wettelijk kader moet een kandidaat-draagpersoon uitgebreide informatie ontvangen, medische en psychologische screenings doorlopen en geïnformeerde toestemming geven voor het traject. In de Belgische praktijk moeten de kandidaten al deze stappen doorlopen. De stappen zijn intensief en zorgen ervoor dat de kandidaat-draagpersoon nadenkt over de implicaties van het aangaan van zo'n traject. Deze bieden dus reeds bescherming voor de draagpersoon. Daarnaast is het hebben van een kinderwens en een draagwens verschillend. Personen zonder kinderen kunnen bijvoorbeeld bewust geen eigen kinderen willen, maar wel de wens hebben om draagpersoon te worden voor iemand anders. Zij zouden door de criteria om reeds een eigen kind te hebben uitgesloten worden. **De Vrouwenraad kiest ervoor om de voorwaarden 'reeds een kind gehad' en 'geen kinderwens meer hebben' niet op te nemen.**

De Vrouwenraad vraagt om **uniforme en niet-discriminerende selectiecriteria voor draagpersonen en voor wensouders in de wet** vast te stellen opdat deze actoren een ZVA-traject mogen starten. Hierbij schuift de Vrouwenraad volgende wettelijke bepalingen omtrent de selectiecriteria naar voren:

- Beperk zwangerschap voor een ander tot situaties waarin de wensouder(s) om **medische of biologische redenen** geen kind kunnen krijgen via een reguliere zwangerschap.
- **Verbied discriminatie** t.o.v. diverse gezinssamenstellingen binnen deze criteria.
- Vereis dat de draagpersoon en wensouder(s) **aangesloten zijn bij een mutualiteit in België en beroep kunnen doen op de sociale zekerheid.**
- Vereis dat de draagpersoon en (minstens één van) de wensouder(s) de **Belgische nationaliteit of een duurzaam verblijfsrecht** hebben.
- Vereis dat de draagpersoon en wensouder(s) gedurende het volledige traject hun **gewone verblijfplaats in België** hebben.
- Voorzie een wettelijk vastgelegde minimumleeftijd voor draagpersonen en wensouders, gebaseerd op advies van een multidisciplinair ethisch comité.
- Schrap de voorwaarde dat een draagpersoon reeds een kind heeft of geen kinderwens meer heeft.

Begeleiding op medisch, juridisch en psychologisch vlak

De begeleiding van de draagpersoon en de wensouder(s) is een essentieel onderdeel van elk ZVA-traject. Deze begeleiding helpt betrokkenen om geïnformeerde keuzes te maken, verwachtingen af te stemmen en zich voor te bereiden op de verschillende aspecten van het traject.

Voor de opstart als tijdens het ZVA-traject moeten alle betrokkenen **toegang hebben tot onafhankelijke, neutrale en toegankelijke informatie over zwangerschap voor een ander**. Alleen op basis van correcte en volledige informatie kunnen zij, conform de patiëntenrechten, een vrije en geïnformeerde toestemming geven.

Geaccrediteerde fertiliteitscentra moeten voorzien in **medische, psychologische en juridische begeleiding**. Zowel de draagpersoon als de wensouder(s) moeten **vóór, tijdens en na het ZVA-traject** toegang hebben tot deze ondersteuning.

De autonomie van de draagpersoon moet centraal staan binnen ZVA-trajecten. **Daarom moet de draagpersoon, nadat de ZVA-overeenkomst werd bekrachtigd door de familierechtbank, de mogelijkheid hebben om het traject verder te zetten bij andere zorgverleners**. Deze zorgverleners hoeven niet verbonden te zijn aan het fertiliteitscentrum waar het traject werd opgestart. Op deze manier heeft de draagpersoon de vrijheid om te kiezen waar de begeleiding plaatsvindt, net zoals tijdens andere zwangerschappen gebeurt. Indien de draagpersoon zich laat begeleiden buiten het fertiliteitscentrum, moet deze persoon nog steeds beroep kunnen doen op het aanbod van medische, psychologische en juridische begeleiding binnen het fertiliteitscentrum.

Om de belangen van de draagpersoon en de wensouder(s) voldoende te beschermen, worden de draagpersoon als de wensouder(s) idealiter begeleid door verschillende professionals. Zo kan elke begeleider de belangen van diens patiënt/cliënt onafhankelijk behartigen. Tijdens de gezamenlijke onderdelen van het ZVA-traject is het wenselijk dat de begeleiders van beide actoren betrokken zijn. Daarnaast is een duidelijke scheiding tussen de psychologische begeleiding en screening aangewezen. De persoon die instaat voor de begeleiding van de draagpersoon of wensouder(s) beoordeelt bij voorkeur niet of zij al dan niet kunnen deelnemen aan het traject.

Tot slot verdient ook het kind blijvende aandacht. Wensouder(s) moeten ondersteuning krijgen bij vragen over hoe zij hun kind kunnen informeren over diens ontstaansgeschiedenis. Daarnaast moet een persoon die geboren werd via zwangerschap voor een ander levenslang toegang hebben tot psychologische ondersteuning wanneer die verband houdt met diens ontstaansgeschiedenis.

De Vrouwenraad vraagt:

- Verplicht geaccrediteerde fertiliteitscentra om **medische, psychologische en juridische begeleiding** voor zowel de draagpersoon als de wensouder(s) te voorzien.
- Verplicht fertiliteitscentra om onafhankelijke psychologische **begeleiding** voor de draagpersoon vóór, tijdens én na het traject aan te bieden. Ze zijn ook verplicht om nazorg en medische opvolging voor de draagpersoon beschikbaar te stellen. De begeleiding moet **gratis zijn of volledig terugbetaald** worden door de sociale zekerheid.
- Geef de draagpersoon, na de bekrachtiging van de ZVA-overeenkomst door de familierechtbank, de mogelijkheid om op basis van een geïnformeerde keuze het **traject verder te zetten onder begeleiding van andere zorgverleners**. Deze zorgverleners hoeven niet verbonden te zijn aan een fertiliteitscentrum.
- Vermijd belangenvermenging door de draagpersoon en wensouder(s) idealiter door verschillende professionals te laten begeleiden, of binnen het gezamenlijk traject te laten bijstaan door een ander persoon.
- Zorg idealiter ervoor dat niet dezelfde psycholoog zowel de psychologische screening om aan het ZVA-traject te mogen beginnen als de psychologische begeleiding doorheen het traject doet. Zo wordt de screening als begeleiding ontdubbeld.

- Maak begeleiding rond het vertellen van de ontstaansgeschiedenis van het kind een vast onderdeel van de ondersteuning aan wensouders.
- Garandeer levenslange gratis toegang tot psychologische begeleiding voor personen geboren via zwangerschap voor een ander wanneer deze begeleiding verband houdt met hun ontstaansgeschiedenis.
- Voorzie neutrale en onafhankelijke informatie voor alle betrokken partijen, bijvoorbeeld via een site die onafhankelijk is van de fertiliteitscentra.

ZVA-overeenkomst en afsprakenkader

Duidelijke afspraken tussen de draagpersoon en de wensouder(s) zijn belangrijk om de verwachtingen, rechten en verantwoordelijkheden van de actoren duidelijk te hebben. Door gesprekken hierover te voeren, kunnen gevoelige of complexe onderwerpen besproken worden op een moment waarop alle betrokkenen nog vrij zijn om al dan niet in het traject te stappen. De Vrouwenraad pleit daarbij voor een onderscheid tussen **een juridisch bindende overeenkomst (ZVA-overeenkomst) en een afsprakenkader**.

Juridisch bindende ZVA-overeenkomst

De draagpersoon en de wensouder(s) moeten een juridisch bindende ZVA-overeenkomst opstellen. Deze overeenkomst bevat de **rechten, plichten en beschermingsmechanismen voor alle betrokkenen**. De juridisch bindende ZVA-overeenkomst moet minstens afdwingbare bepalingen bevatten over:

- De absolute zelfbeschikking van de draagpersoon, waaronder het recht om een zwangerschap af te breken,
- De terugbetaling of vergoeding van kosten van de draagpersoon i.h.k.v. het ZVA-traject,
- De vergoeding van de draagpersoon,
- Het juridisch ouderschap van het kind na de geboorte,
- Het verbod op eugenetische selectie buiten de wettelijke toegelaten medische toepassingen,
- Afspraken in het kader van uitzonderlijke situaties zoals het overlijden van één of meerdere wensouders, een meerlingzwangerschap, ernstige medische complicaties of blijvende gezondheidsgevolgen voor de draagpersoon, of een foetus met een ernstige aandoening. Bij deze afspraken mag de zelfbeschikking van de draagpersoon niet ingeperkt worden. Er mag nooit opgelegd worden dat de draagpersoon een abortus moet uitvoeren of dat de draagpersoon ongewild het kind na de geboorte moet opvoeden.
- De criteria om aan een ZVA-traject te mogen starten zoals de aansluiting van de draagpersoon en van de wensouder(s) bij een Belgische mutualiteit en het hebben van de gewone verblijfplaats in België gedurende het ganse ZVA-traject.
- Een clausule die bepaalt dat afspraken die de lichamelijke autonomie, patiëntenrechten of de zelfbeschikking van de draagpersoon beperken nooit afdwingbaar zijn. De draagpersoon mag nooit verplicht worden een medische ingreep te ondergaan of een zwangerschap af te breken of verder te zetten. Ook andere afspraken, zoals voeding, alcoholgebruik, rookgedrag en reizen zijn niet juridisch afdwingbaar.

Om rechtszekerheid en uniformiteit te bevorderen, ontwikkelt de overheid best een standaardsjabloon. Dit sjabloon moet voldoende ruimte laten om rekening te houden met individuele situaties, maar tegelijk garanderen dat dezelfde bescherming in elk traject aanwezig is. Ook moet het fertiliteitscentrum de draagpersoon en wensouder(s) begeleiden om het sjabloon in te vullen en hen ook door te verwijzen naar specifieke juridische hulp.

Om de ZVA-overeenkomst geldig af te sluiten, moet deze **bekrachtigd worden door de familierechtbank vóór er stappen gezet worden om de zwangerschap op te starten**. Om de overeenkomst goed te keuren moet de familierechtbank minstens volgende aspecten nagaan:

- Een geaccrediteerd fertiliteitscentrum begeleidt de zwangerschap voor een ander ten minste tot de start van de IVF- of KI-behandeling,
- Het traject wordt in de beginfase van de ZVA begeleid door een geaccrediteerd fertiliteitscentrum,
- De draagpersoon en wensouder(s) werden medisch en psychosociaal gescreend,
- De draagpersoon en wensouder(s) zijn voldoende geïnformeerd,
- De draagpersoon en wensouder(s) hebben elk vrij en zonder druk ingestemd,
- De rechten en belangen van de draagpersoon, de wensouder(s) en het toekomstig kind zijn voldoende beschermd,
- Er zijn nog geen (medische) stappen gezet om een zwangerschap tot stand te brengen.

Pas na de bekrachtiging van de overeenkomst mag het fertiliteitstraject volledig worden opgestart.

Afsprakenkader

Het afsprakenkader biedt ruimte om **verwachtingen tussen de partijen te bespreken die buiten de juridisch bindende ZVA-overeenkomst vallen.** Het kan bijvoorbeeld gaan over contact tijdens de zwangerschap, de aanwezigheid bij medische afspraken, of het geven van borstvoeding na de geboorte. Een afsprakenkader is **nooit juridisch afdwingbaar** en er mogen **geen sancties** verbonden zijn aan het niet naleven ervan. Het fertiliteitscentrum moet de draagpersoon en wensouder(s) begeleiden bij het opstellen van dit afsprakenkader. Zij kunnen geen afspraken verbieden, maar moeten wel correcte informatie geven over de mogelijke gevolgen en implicaties van de gemaakte afspraken.

De ZVA-overeenkomst en het afsprakenkader vullen elkaar aan. Waar de overeenkomst zorgt voor rechtszekerheid en bescherming, biedt het afsprakenkader meer ruimte voor dialoog en het expliciteren van wederzijdse verwachtingen en samenwerking tussen de betrokkenen.

De Vrouwenraad vraagt:

- Verplicht het opstellen van zowel een **juridisch bindende ZVA-overeenkomst als een afsprakenkader** vóór er stappen worden gezet om de zwangerschap op te starten.
- Bevestig wettelijk dat een **afsprakenkader niet juridisch afdwingbaar** is en dat er geen sancties verbonden mogen zijn aan het niet naleven ervan.
- Verplicht een **juridisch bindende ZVA-overeenkomst** tussen de draagpersoon en de wensouder(s).
    - De overeenkomst bevat minstens bindende bepalingen over (1) de zelfbeschikking van de draagpersoon, (2) de terugbetaling van kosten, (3) de vergoeding van de draagpersoon, (4) het juridisch ouderschap van het kind na de geboorte, (5) het verbod op niet-medisch gemotiveerde eugenetische selectie, (6) de criteria om aan een zwangerschap voor een ander te mogen starten, en (7) afspraken in het kader van uitzonderlijke situaties zoals het overlijden van wensouder(s), meerlingzwangerschap, foetus met een ernstige aandoening, ernstige medische complicaties en blijvende gezondheidsgevolgen voor de draagpersoon.
    - De overeenkomst erkent expliciet dat de **lichamelijke autonomie en patiëntenrechten van de draagpersoon nooit contractueel kunnen worden ingeperkt of opgegeven**, zoals ook de keuze om vrijwillige zwangerschapsafbreking uit te voeren.
    - De overeenkomst bepaalt dat afspraken die de zelfbeschikking van de draagpersoon inperkt nooit juridisch afdwingbaar mogen zijn, waaronder een alcohol- of rookverbod, beperking van reizen, afspraken over voeding, of lichamelijke ingrepen.
    - Deze ZVA-overeenkomst moet **bekrachtigd worden door de familierechtbank** vóór er stappen worden gezet om een zwangerschap tot stand te brengen. Bij de bekrachtiging gaat de rechtbank volgende aspecten na:
        - Het traject wordt in de beginfase van de zwangerschap voor een ander begeleid door een geaccrediteerd fertiliteitscentrum.
        - De draagpersoon en wensouder(s) werden medisch en psychosociaal gescreend.
        - De draagpersoon en wensouder(s) zijn voldoende geïnformeerd.

        - De draagpersoon en wensouder(s) hebben elk vrij en zonder druk ingestemd.
        - De rechten en belangen van de draagpersoon, de wensouder(s) en het toekomstig kind zijn voldoende beschermd.
        - Er zijn nog geen (medische) stappen gezet om een zwangerschap tot stand te brengen.
    - De overheid maakt een standaardsjabloon voor de juridische overeenkomst op.
- Verplicht fertiliteitscentra om de draagpersoon en wensouder(s) te begeleiden bij het opstellen van een afsprakenkader en ZVA-overeenkomst. Hierbij kunnen fertiliteitscentra afspraken in het afsprakenkader niet verbieden, maar moeten ze wel correcte en neutrale informatie verstrekken over de mogelijke juridische, medische, psychosociale en praktische gevolgen ervan.

Afstamming

Het Belgisch afstammingsrecht is vandaag niet afgestemd op zwangerschap voor een ander. Daardoor zijn wensouder(s) vaak aangewezen op erkennings- of adoptieprocedures om een juridische afstammingsband met het kind tot stand te brengen. Dit kan leiden tot (rechts)onzekerheid voor het kind, de draagpersoon en de wensouder(s). Daarom is een wettelijk kader rond ZVA noodzakelijk.

Een belangrijk uitgangspunt van het Belgisch afstammingsrecht is het principe '**mater semper certa est'**. Hierbij beschouwt de Belgische staat de persoon die bevalt automatisch als juridische ouder. Dit principe **biedt belangrijke bescherming voor zwangere personen en kinderen.** Het waarborgt de lichamelijke integriteit en zelfbeschikking van de zwangere tijdens en na de zwangerschap. Voor kinderen creëert het duidelijkheid over de oorsprong en afstamming van het kind. Bovendien erkent 'mater semper certa est' de band tussen de zwangere en het kind. Dit principe biedt dus een fundamentele bescherming voor deze actoren binnen het afstammingsrecht.

Tegelijk stelt zwangerschap voor een ander bijzondere vragen die een afwijking op dit principe kunnen rechtvaardigen. **Voor de Vrouwenraad kan een dergelijke afwijking enkel plaatsvinden binnen een wettelijk kader voor zwangerschap voor een ander en mits voldoende waarborgen voor de bescherming van de draagpersoon/zwangere en het kind.** Volgens onze huidige visie waarborgt een juridisch bindende ZVA-overeenkomst, die door de familierechtbank wordt bekrachtigd, hiervoor de meest aangewezen bescherming. Indien zou blijken dat deze waarborg onvoldoende bescherming biedt voor de rechten en belangen van draagpersoon en het kind, moet de wetgever bijkomende maatregelen nemen.

De Vrouwenraad pleit dat de **overdracht van het juridisch ouderschap van de draagpersoon naar de wensouder(s) enkel vanaf de geboorte in voege kan treden.** Tijdens de zwangerschap en tijdens de bevalling blijft de draagpersoon de juridische ouder. Op die manier blijven de autonomie, zelfbeschikking en rechten van de draagpersoon gedurende de zwangerschap en bevalling gewaarborgd. Tegelijk krijgt het kind vanaf de geboorte onmiddellijk een duidelijk juridisch statuut en kan het opgroeien in een stabiele en juridisch erkende opvoedingssituatie. Doordat de afstammingsregels reeds vóór de zwangerschap juridisch worden vastgelegd en bekrachtigd door de familierechtbank, ontstaat bovendien duidelijkheid over de rechten en verantwoordelijkheden van alle betrokkenen.

De huidige afstammingsregels sluiten niet altijd aan bij de diversiteit van hedendaagse gezinsvormen. Daarom moet de overheid een **regelgeving rond ouderschap bij zwangerschap voor een ander en meerouderschap** uitwerken. De regelgeving rond ouderschap bij ZVA is noodzakelijk aangezien nooit meerdere wensouders vanaf de geboorte als juridische ouders kunnen gelden. Daarnaast kan een regelgeving rond meerouderschap in bepaalde situaties een alternatief bieden voor zwangerschap voor een ander, bijvoorbeeld wanneer een lesbisch koppel en een alleenstaande man gezamenlijk een kind willen krijgen en opvoeden. Een modern afstammingsrecht moet ruimte bieden aan diverse gezinsvormen en de juridische afstamming zo goed mogelijk laten aansluiten bij de feitelijke opvoedingssituatie van het kind.

Als laatste hebben kinderen die geboren worden via ZVA recht op **informatie over hun oorsprong**, **afstamming en ontstaansgeschiedenis**. Indien de draagpersoon niet als juridische ouder wordt vermeld op de geboorteakte, moet deze

informatie op een veilige en gecentraliseerde wijze worden bewaard. Het kind moet deze informatie op eigen verzoek kunnen raadplegen.

De Vrouwenraad vraagt:

- **Laat via een juridische overeenkomst, die bekrachtigd moet worden via de familierechtbank, de afstamming van het kind dat geboren wordt uit zwangerschap voor een ander vaststellen. Hierbij kan het juridisch ouderschap van de wensouder(s) over het kind pas in voege treden vanaf de geboorte. Tijdens de zwangerschap geldt de zwangere als juridische ouder.**
- **Bescherm het principe 'mater semper certa est'** aangezien dit belangrijk is voor de rechten van zwangere personen en van kinderen.
- Zorg dat het kind vanaf de geboorte een duidelijk juridisch statuut heeft, niet in rechtsonzekerheid terecht komt, en kan opgroeien in een stabiele en juridisch erkende opvoedingssituatie.
- Zorg dat het kind dat geboren wordt uit een zwangerschap voor een ander toegang heeft tot informatie over zijn oorsprong, afstamming en ontstaansgeschiedenis. De informatieopvraging kan enkel vraaggestuurd werken en de opslag van deze gegevens moet in één gecentraliseerde plaats gebeuren.
- Werk een regelgeving rond ouderschap bij zwangerschap voor een ander uit.
- Werk een regelgeving rond meerouderschap uit die de diversiteit in feitelijke gezinsvormen voldoende reflecteert en ondersteunt.

Sociale zekerheid afgestemd op een ZVA-traject

Een wettelijk kader voor zwangerschap voor een ander moet gepaard gaan met een aangepaste sociale zekerheid. Vandaag zijn diverse regelgevingen binnen de sociale zekerheid onvoldoende afgestemd op ZVA-trajecten. Dit leidt tot discriminatie, ongelijkheid en rechtsonzekerheid. Dat geldt zowel voor de terugbetaling van vruchtbaarheidsbehandelingen als voor de toegang tot verlofstelsels. **De Vrouwenraad pleit daarom voor een sociale zekerheid die rekening houdt met de specifieke situatie van zwangerschap voor een ander en die alle betrokkenen gelijk behandelt.**

<u>Terugbetaling van IVF-cycli</u>

Bij hoogtechnologisch ZVA wordt gebruikgemaakt van IVF. De huidige terugbetalingsregels hiervan stipuleren dat er maximaal 6 IVF-cycli per vrouw terugbetaald kunnen worden.[6] In de praktijk worden deze regels toegepast op basis van de genderregistratie van de wensouder(s). Indien de wensouders een heteroseksueel koppel zijn hebben ze recht op 6 terugbetaalde IVF-cycli, terwijl een koppel van twee mannen geen recht heeft op een terugbetaling. Dit leidt dus tot intersectionele discriminatie. De terugbetaling van IVF-behandelingen zou moeten gebeuren volgens niet-discriminerende regels. **Wensouders moeten gelijk behandeld worden, ongeacht hun genderregistratie, seksuele oriëntatie of burgerlijke staat.**

<u>Verlofstelsels</u>

Ook de huidige verlofstelsels zijn onvoldoende afgestemd op de context van ZVA. Momenteel bestaat er onduidelijkheid over de rechten van draagpersonen en wensouders.

[6] Artikel 74 bis van het Koninklijk besluit van 25 april 2002 betreffende de vaststelling en de vereffening van het budget van financiële middelen van de ziekenhuizen

Een draagpersoon moet dezelfde rechten krijgen als andere zwangere of bevallen personen. De lichamelijke en mentale impact van een zwangerschap en bevalling verschilt immers niet wanneer de zwangerschap voor zichzelf of voor een ander is.

Ook voor wensouders moet een gelijke behandeling worden gegarandeerd. Vandaag hangt de toegang tot verlofstelsels af van het juridisch ouderschap van de wensouder(s). Wensouders die reeds als juridische ouder zijn aangewezen rond de geboorte van het kind kunnen gebruikmaken van geboorteverlof, terwijl anderen aangewezen zijn op adoptieverlof. Omdat beide verlofstelsels verschillende voorwaarden en duurtijden kennen, leidt dit tot ongelijkheid tussen wensouders.

Alle nieuwe ouders moeten evenveel verlof en ondersteuning kunnen krijgen. Ze moeten voldoende tijd hebben om een band met hun kind op te bouwen, zorg op te nemen en werk en gezin te combineren. Daarom ondersteunen we de uitbreiding en gelijkstelling van moederschapsrust, geboorteverlof en adoptieverlof tot 20 weken. Voor de draagpersoon biedt deze periode bovendien de nodige tijd voor fysiek herstel na de bevalling.

Ten slotte verdienen wensouders tijdens het ZVA-traject een gelijke bescherming en begeleiding als personen die een vruchtbaarheidsbehandeling of medisch begeleide voortplanting volgen. Wanneer een draagpersoon medische complicaties ervaart of extra ondersteuning nodig heeft, moeten wensouders ook toegang hebben tot bestaande zorgverloven en verlof voor medische bijstand. Dit bevordert de betrokkenheid van de wensouders tijdens het traject en versterkt de solidariteit tussen alle betrokkenen.

De Vrouwenraad vraagt inzake verlofstelsels:

- De **draagpersoon heeft dezelfde rechten inzake moederschapsrust als andere zwangere** of bevallen personen.
- Er mag geen discriminatie bestaan tussen wensouders wat betreft de toegang tot verlofstelsels.
- **Alle nieuwe ouders moeten recht hebben op evenveel verlof en ondersteuning.** Bovendien moet dit zo lang mogelijk zijn. We pleiten voor:
    - Een verlening van moederschapsrust naar 20 weken;
    - Trek de duur van geboorte- en adoptieverlof op tot het niveau van de moederschapsrust.
- Geef wensouders dezelfde rechten en bescherming als personen die een vruchtbaarheidsbehandeling of programma van medisch begeleide voortplanting volgen.
- Maak het mogelijk dat wensouders gebruik kunnen maken van bestaande zorg- en bijstandsverloven wanneer ondersteuning nodig is voor de draagpersoon of voor het kind waarvan zij juridisch ouder wil worden.

De Vrouwenraad vraagt inzake de terugbetaling van IVF:

- Voorzie een regelgeving die een **gelijke behandeling van alle wensouders** (ongeacht burgerlijke staat, seksuele oriëntatie en geslacht) garandeert bij de terugbetaling van IVF-cycli bij zwangerschap voor een ander.

Erkenning en transparantie fertiliteitscentra

Zwangerschap voor een ander is een bijzonder fertiliteitstraject waarbij meerdere betrokkenen samen een langdurig en ingrijpend traject doorlopen. Dit vraagt om gespecialiseerde expertise. Niet elk fertiliteitscentrum zou automatisch ZVA-trajecten mogen begeleiden. Het is wenselijk dat een beperkt aantal centra zich hierin specialiseren en een **specifieke accreditering** krijgen. Specialisatie verhoogt de kwaliteit van het (begeleidings)traject en van de zorg.

Daarnaast is een **sterk toezicht** op de fertiliteitscentra noodzakelijk aangezien zwangerschap voor een ander raakt aan diverse rechten van zowel draagpersonen, wensouders, alsook de kinderen die uit ZVA geboren worden. Het Federaal

Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG) moet voor dit toezicht over voldoende middelen, tijd en bevoegdheden beschikken. Wanneer het FAGG ernstige of herhaalde inbreuken vaststelt, moet deze ook bijhorende sancties kunnen opleggen.

Tot slot moeten ZVA-trajecten gekenmerkt worden door transparantie en respect voor de betrokkenen. Een aanvraag voor zo'n traject kan om verschillende redenen **geweigerd** worden, maar deze beslissing moet steeds conform zijn met de vastgelegde criteria van de screenings en op een **transparante, duidelijke, gemotiveerde en proactieve manier gecommuniceerd worden**. Wensouders en potentieel draagpersonen hebben recht op begrijpelijke informatie over de redenen van een weigering. Daarnaast moeten fertiliteitscentra deze informatie bijhouden, zodat hier op een later moment onderzoek naar gedaan kan worden.

De Vrouwenraad vraagt:

- Werk met een **specialisatieaccreditering**, waarbij enkel erkende fertiliteitscentra zwangerschap voor een ander kunnen begeleiden.
    - Voorzie bijkomende financiering voor de geaccrediteerde fertiliteitscentra.
    - Veranker in de erkenningsvoorwaarden van deze specialisatieaccreditering dat fertiliteitscentra geen winst mogen maken op de begeleiding van zwangerschap voor een ander.
- Versterk de capaciteit van het FAGG om op regelmatige basis **fertiliteitscentra te controleren**. Bij deze inspecties moet ook specifiek naar ZVA-trajecten gekeken worden. Geef hiernaast het FAGG de bevoegdheid om sancties op te leggen bij inbreuken op de wetgeving.
- Verplicht fertiliteitscentra om een **gemotiveerde reden op te geven indien** een aanvraag tot een ZVA-traject **geweigerd** wordt. De weigering, met de reden, moet proactief en transparant gecommuniceerd worden naar de betrokkenen.
- Verplicht fertiliteitscentra om **diverse gegevens bij te houden**, waaronder de aanvragen en weigeringen van ZVA-trajecten en de medische complicaties binnen deze trajecten.

Verbod op reclame en werving rond zwangerschap voor een ander

De Vrouwenraad pleit voor een **verbod op reclame en werving rond zwangerschap voor een ander**. ZVA roept belangrijke medische, juridische en ethische vragen op. Daarom moeten geïnteresseerden in zwangerschap voor een ander, evenals het brede publiek, toegang hebben tot objectieve, neutrale en volledige informatie. Reclame legt vaak de nadruk op voordelen, terwijl mogelijke risico's, uitdagingen en verantwoordelijkheden minder aandacht krijgen. Reclame kan ook bijdragen aan de commercialisering van zwangerschap voor een ander en kan het risico op instrumentalisering van draagpersonen vergroten. Ook actieve werving van draagpersonen en wensouder(s), commerciële bemiddeling en promotionele evenementen rond (buitenlandse) ZVA-trajecten kunnen hiertoe bijdragen. Om die reden moet reclame en werving rond zwangerschap voor een ander verboden worden. Informatie verstrekken moet mogelijk blijven, maar mag nooit een wervend of promotioneel karakter hebben.

De Vrouwenraad vraagt:

- **Verbied reclame** rond zwangerschap voor een ander.
- **Verbied werving** van draagpersonen en wensouders door organisaties.

Meer wetenschappelijk onderzoek

Zwangerschap voor een ander is nog steeds te weinig onderzocht. Er is **nood aan meer kennis over de ervaringen van draagpersonen, wensouders en kinderen; evenals over de (medische, psychologische en juridische) gevolgen van ZVA.** Meer wetenschappelijk onderzoek is essentieel om zorg en begeleiding voor alle betrokkenen te verbeteren en beleid te baseren op wetenschappelijke evidenties.

De Vrouwenraad pleit ook voor een **periodieke evaluatie van de (toekomstige) wet(ten) rond zwangerschap voor een ander door een onafhankelijk multidisciplinair wetenschappelijk comité** met experten van de erkende Belgische universiteiten en met ervaringsdeskundigen. Deze evaluatie moet nagaan of de wet haar doelstellingen bereikt, of de praktijk ethisch verantwoord blijft en welke drempels weggewerkt kunnen worden. Hierdoor is een systematische registratie van relevante gegevens nodig. De resultaten en aanbevelingen van het comité mogen niet vrijblijvend zijn.

De Vrouwenraad vraagt:

- Investeer in **wetenschappelijk onderzoek** naar zwangerschap voor een ander.
- **Verzamel** systematisch **gegevens** over ZVA-trajecten.
- Voorzie een **periodieke evaluatie** van de wet rond zwangerschap voor een ander door een onafhankelijk multidisciplinair **wetenschappelijk comité** met vertegenwoordigers van de erkende Belgische universiteiten en met ervaringsdeskundigen. Gebruik de resultaten en aanbevelingen vanuit deze evaluatie als basis voor toekomstige beleids- en **wetswijzigingen** rond ZVA.

Bevoegde instantie voor zwangerschap voor een ander

Aangezien zwangerschap voor een ander een complex thema is waarbij diverse actoren betrokken zijn, duidt de overheid best een centraal en onafhankelijk aanspreekpunt voor ZVA aan. Deze instantie biedt informatie, begeleiding en doorverwijzing aan draagpersonen, wensouders, kinderen geboren uit ZVA en professionals. Daarnaast kan het kandidaat-draagpersonen en wensouders met elkaar in contact brengen, problemen rond geïnformeerde toestemming signaleren en ondersteuning aanbieden via gespreksgroepen. De kerntaak van dit aanspreekpunt bestaat uit ondersteuning en begeleiding. Het mag dus nooit personen actief rekruteren of werven om draagpersoon te worden. **De bevoegde instantie draagt dus bij aan een toegankelijke, kwaliteitsvolle en zorgvuldige omkadering van zwangerschap voor een ander.**

De Vrouwenraad vraagt:

- Wijs een **instantie aan die bevoegd wordt voor zwangerschap voor een ander.**
  - Dit is een overheidsdienst ofwel een vzw. Indien het een vzw is, moet deze een erkenning krijgen en mag er slechts één erkende vzw per Gemeenschap zijn.
  - Deze instantie(s) krijgt voldoende financiering om haar opdracht uit te voeren.
- Geef het aanspreekpunt minstens volgende **opdrachten**:
  - Het informeren van wensouders en potentiële draagpersonen rond zwangerschap voor een ander
  - Het aan elkaar voorstellen van wensouders en potentiële draagpersonen
  - Het doorverwijzen van wensouders en potentiële draagpersonen naar fertiliteitscentra
  - Het signaliseren van het ontbreken van volledige geïnformeerde en autonome beslissing
  - Het organiseren van gespreksgroepen voor draagpersonen, voor wensouders en voor kinderen
- **Verbied** deze instantie om personen te **rekruteren** of te werven om draagpersoon te worden.

Duidelijk kader voor buitenlands zwangerschap voor een ander

Een wettelijk kader rond zwangerschap voor een ander in België zal niet voorkomen dat sommige wensouders ervoor kiezen om een traject in het buitenland op te starten. Dit kan ook niet verboden worden. Wel kan de overheid, via een duidelijke regelgeving, **ZVA in België stimuleren en buitenlandse trajecten ontmoedigen.**

Wanneer een zwangerschap voor een ander in België plaatsvindt, is het juridisch en wettelijk luik meer afgesteld op de noden van draagpersonen en wensouders en verloopt het traject dichter bij huis. Dat maakt het eenvoudiger voor wensouder(s) als de draagpersoon en komt zowel de kwaliteit van het traject als het welzijn van alle betrokkenen ten goede.

Tegelijk is het belangrijk om duidelijkheid te scheppen voor wensouders die toch kiezen voor een buitenlands ZVA-traject. Door het ontbreken van een kader voor de erkenning van het juridisch ouderschap, kunnen wensouders geconfronteerd worden met complexe procedures en rechtsonzekerheid. In sommige gevallen worden buitenlandse geboorteaktes niet erkend in België, waardoor wensouders in het buitenland vastzitten en hun kind niet meteen kunnen meenemen naar België. In andere gevallen kan het ook leiden dat het kind even in een weeshuis moet verblijven in het land waar het ZVA-traject doorging. Dat is nadelig voor het kind, dat recht heeft op een duidelijke juridische afstammingsband en bescherming vanaf de geboorte.

Buitenlandse wetgevingen rond ZVA bieden **niet overal dezelfde waarborgen**. Ze verschillen sterk in de bescherming die zij bieden aan draagpersonen, wensouders en kinderen. Niet elk land voorziet dezelfde waarborgen tegen uitbuiting, druk, of mensen- en kinderhandel. Ook zijn er verschillen in ethische en financiële kaders rondom zwangerschap voor een ander. België moet bij de erkenning van buitenlandse ZVA-trajecten aandacht hebben voor de rechten en bescherming van de draagpersoon en het kind. Daarom wenst de Vrouwenraad een **gedifferentieerd systeem voor de erkenning van buitenlandse ZVA-trajecten**. België moet criteria opstellen waarbij trajecten die plaatsvinden binnen een kader met voldoende juridische en ethische waarborgen worden erkend, wat een automatische erkenning van het juridisch ouderschap ook inhoudt. Voor andere trajecten die niet voldoen aan de criteria is een bijkomende beoordeling via de familierechtbank nodig. Zo worden wensouders gestimuleerd om te kiezen voor trajecten die de rechten van alle betrokkenen voldoende beschermen, terwijl kinderen niet onnodig in juridische onzekerheid terechtkomen.

Ten slotte is een uniforme toepassing van deze regels essentieel. **Steden en gemeenten verschillen in aanpak** rond de erkenning van juridisch ouderschap na zwangerschap voor een ander, wat leidt tot bijkomende onzekerheid voor gezinnen. Een duidelijk en uniform beleid moet ervoor zorgen dat steden en gemeenten de erkenning op eenzelfde manier aanpakken.

De Vrouwenraad vraagt:

- Neem **maatregelen** die wensouders stimuleren om voor een ZVA-traject in **België te kiezen i.p.v. een traject in het buitenland.**
- Stel **objectieve criteria** vast waaraan een buitenlands ZVA-traject moet voldoen om het juridisch ouderschap van rechtswege te erkennen in België, zonder bijkomende afstammingsprocedure.
- Indien wensouders kiezen voor een ZVA-traject die **niet voldoet aan** de **criteria**, moeten de wensouder(s) zich tot de **familierechtbank** wenden voor een vaststelling van ouderschap door de rechter. In deze procedure staan de belangen van het kind centraal.
- Stippel een **uniform beleid** uit voor de **erkenning van kinderen** geboren via **buitenlandse** ZVA-trajecten, zodat alle **gemeenten** dezelfde regels toepassen.

Samenwerking Europees/internationaal kader

Momenteel bestaat er geen Europees of internationaal kader rond zwangerschap voor een ander. Hierdoor kunnen landen zelf bepalen of zij het juridisch ouderschap erkennen van kinderen die geboren worden uit een buitenlands ZVA-traject. De verschillen in nationale regelgeving kunnen leiden tot rechtsonzekerheid voor kinderen, draagpersonen en wensouder(s). **Een Europees of internationaal kader kan minimale beschermingsnormen voor kinderen, draagpersonen en wensouders vastleggen**. Het moet duidelijkheid creëren over de erkenning van buitenlandse ZVA-trajecten. Een dergelijk kader mag landen niet verplichten om zwangerschap voor een ander binnen de eigen landgrenzen toe te laten, maar kan wel bijdragen aan meer rechtszekerheid, de bescherming van mensenrechten en de bestrijding van misbruik, uitbuiting en mensenhandel.

De Vrouwenraad vraagt de regering om op **Europees of internationaal niveau te pleiten voor een wettelijk kader** rond zwangerschap voor een ander.

Uitbuiting voorkomen

Een sterk wettelijk kader rond zwangerschap voor een ander moet **bescherming bieden tegen misbruik, uitbuiting en instrumentalisering.** Doorheen dit standpunt formuleert de Vrouwenraad reeds verschillende aanbevelingen die daaraan bijdragen. In dit hoofdstuk worden deze **aanbevelingen gebundeld**, aangezien zij de bouwstenen vormen voor een rechtvaardige regelgeving van ZVA.

De Vrouwenraad vraagt:

- Zet de mensenrechten(verdragen) zoals het VN-Kinderrechtenverdrag en het CEDAW-verdrag[7] en richtlijnen tegen mensenhandel centraal in het beleid rond zwangerschap voor een ander.
- Neem in het wettelijk kader maatregelen op om de uitbuiting van (kandidaat)draagpersonen te voorkomen. Enkele maatregelen zijn:
    - Verbied commercieel zwangerschap voor een ander.
    - Het recht op zelfbeschikking van de draagpersoon is absoluut en kan niet via contracten ingeperkt worden.
    - Stel criteria op waaraan draagpersonen en wensouders moeten voldoen om aan een ZVA-traject te kunnen starten en die gericht zijn op het voorkomen van uitbuiting.
        - Vereis dat de draagpersoon en wensouder(s) aangesloten zijn bij een mutualiteit in België en beroep kunnen doen op de sociale zekerheid.
        - De draagpersoon en de wensouder(s) hebben de Belgische nationaliteit of een duurzaam verblijfsrecht in België.
        - De (kandidaat)draagpersonen en (minstens één van) de wensouder(s) moet de gewone verblijfplaats in België hebben gedurende het ZVA-traject.
        - Stel een minimumleeftijd op voor draagpersonen en wensouders.
    - Voorzie onafhankelijke juridische bijstand voor draagpersonen .
    - Voorzie neutrale en onafhankelijke informatie voor alle betrokken partijen, bijvoorbeeld via een site die onafhankelijk is van de fertiliteitscentra.
    - Verplicht het opstellen van een juridisch bindende ZVA-overeenkomst én een niet-afdwingbaar afsprakenkader vóór er stappen worden gezet om de zwangerschap op te starten.

[7] CEDAW is de Engelstalige afkorting voor het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen

- Laat de familierechtbank de ZVA-overeenkomst, de vrijwillige en geïnformeerde instemming van de draagpersoon controleren voordat deze bekrachtigd wordt.
- De draagpersoon behoudt het juridisch ouderschap tijdens de zwangerschap en bevalling.
- Versterk het FAGG om op regelmatige basis fertiliteitscentra te controleren.
- Verbied reclame en wervingsinitiatieven rond zwangerschap voor een ander.
- Neem maatregelen die wensouders stimuleren om voor een ZVA-traject in België te kiezen i.p.v. een traject in het buitenland.

Bijlage 1: Minimumlijst van vergoede/terugbetaalde onkosten van de draagpersoon

Hieronder geven we een minimumlijst van onkosten die vergoed of terugbetaald moeten worden aan de draagpersoon. Binnen al onderstaande kostenposten betreft het de kosten die direct gerelateerd zijn aan de zwangerschap of bevalling.

Kosten	Wat valt minstens hieronder?
Kosten van het fertiliteitstraject	Alle noodzakelijke onderzoeken en behandelingen om de zwangerschap tot stand te brengen.
Inkomstenverlies	Verlies van beroepsinkomsten of vervangingsinkomsten en het verlies van rechten op socialezekerheidsuitkeringen.
Geneesmiddelen, medische hulpmiddelen en medisch materiaal	Medicatie, spuiten, zwangerschapstest, vitaminen of supplementen, steunkousen, bekkenband en glucosemeter.
Verzekeringen	Ziektekosten-, arbeidsongeschiktheids-, reis- of levensverzekeringen.
Hospitalisatiekosten	Hospitalisatiekosten die de mutualiteit of hospitalisatieverzekering niet dekt.
Juridische bijstand	Juridisch advies en bijstand vóór, tijdens en na het traject.
Psychologische begeleiding	Psychologische begeleiding vóór, tijdens en na de zwangerschap en het ZVA-traject
Verloskundige of doula	Professionele ondersteuning tijdens de zwangerschap, bevalling en nazorg.
Prenatale zorg	Consultaties, echografieën, bloedonderzoeken, bloed- en urineonderzoeken, prenatale screening, noodzakelijke genetische testen, NIPT-test, glucosebelastingstest en rhesusprofylaxe-test.
Postpartumzorg	Medische controles, wondzorg, bekkenbodemkinesitherapie en lactatiekundige ondersteuning.
Verplaatsingen	Vervoer, parking, voeding en eventuele accommodatie.
Zorg van personen ten laste of huisdieren	Kinderopvang, huishoudhulp, maaltijdbereiding, boodschappen, en dierenzorg tijdens afspraken of voorgeschreven bedrust.
Voeding	Extra voedingskosten en medisch noodzakelijke aangepaste voeding, bijvoorbeeld bij zwangerschapsdiabetes.
Zwangerschaps-benodigdheden	Zwangerschapskledij, aangepast schoeisel tijdens de zwangerschap, zwangerschapskussen, hygiëneproducten en incontinentiemateriaal.
Telecommunicatie	Noodzakelijke communicatiekosten die rechtstreeks uit het traject voortvloeien.

Voorbereidende en ondersteunende cursussen	Zwangerschapscursussen en prenatale bewegingslessen.